

Dag van de Nieuwste Geschiedenis 2014
Geschiedenis & Herdenking

Journée de l'Histoire Contemporaine 2014
Histoire & Mémoire

Vrijdag 9 mei 2014 – Universiteit Antwerpen – Vendredi 9 mai 2014
Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen

Parallelsessies / Sessions parallèles:

- History, Memory and Transitional Justice
- Terugblikken op vooruitgang: commemoratieve praktijken in de Belgische wetenschap (19e-20e eeuw)
- Des guerres africaines à la Première Guerre mondiale: perspectives historiques et enjeux contemporains des mémoires coloniales de guerre.
- Koude Oorlog: oude herinneringen en nieuwe onderzoeksresultaten
- Geschiedisonderwijs tussen herinnering en wetenschap: een historisch en een actueel perspectief
- Commémorer 14-18 en Belgique. Le cas des juristes belges de Droit international et l'impact de la Grande Guerre sur le projet colonial belge
- Postkoloniale herinneringen in België en Congo
- Jubelgeschiedenis? Verjaardagen als opportuniteit voor geschiedschrijving en gemeenschapsvorming
- Les historiens aux prises avec les processus mémoriels, de la Grande Guerre à nos jours.
- De consumptie van het verleden: verzamelaars van oude kunst en antiek in de 'lange' 19e eeuw

Debat: *De rol van de hedendaagse historicus bij herdenkingspraktijken*

Débat: *Le rôle de l'historien contemporainiste dans les pratiques mémorielles*

Informatie en inschrijvingen (voor 27 april 2014) :

Information et inscriptions (avant le 27 avril 2014) :

www.bvng-abhc.be

Programma

Programme

- 9.00** **Ontvangst /accueil**
- 9.30** **Inleiding door/ introduction par Marnix Beyen (Universiteit Antwerpen)**
- 10.00** **Parallelsessies / Sessions parallèles I:**
(a) History, Memory and Transitional Justice
(b) Terugblikken op vooruitgang: commemoratieve praktijken in de Belgische wetenschap
(c) Des guerres africaines à la Première Guerre mondiale: perspectives historiques et enjeux contemporains des mémoires coloniales de guerre
- 11.20** **Koffiepauze / pause-café**
- 11.40** **Parallelsessies / Sessions parallèles II:**
(d) Koude Oorlog: oude herinneringen en nieuwe onderzoeksresultaten
(e) Geschiedenisonderwijs tussen herinnering en wetenschap: een historisch en een actueel perspectief
(f) Commémorer 14-18 en Belgique. Le cas des juristes belges de Droit international et l'impact de la Grande Guerre sur le projet colonial belge
- 13.00** **Lunch**
- 14.00** **Parallelsessies / Sessions parallèles III:**
(g) Postkoloniale herinneringen in België en Congo
(h) Jubelgeschiedenis? Verjaardagen als opportuniteit voor geschiedschrijving en gemeenschapsvorming
(i) Les historiens aux prises avec les processus mémoriels, de la Grande Guerre à nos jours
(j) De consumptie van het verleden: verzamelaars van oude kunst en antiek in de 'lange' 19e eeuw
- 15.20** **Koffiepauze / pause-café**
- 15.40** **Debat: De rol van de hedendaagse historicus bij herdenkingspraktijken**
Débat: Le rôle de l'historien contemporain(e) dans les pratiques mémorielles
Sprekers / intervenant(e)s: Laurence Van Ypersele (UCL)
 Pieter Lagrou (ULB)
 Pierre Havaux
 Benoit Majerus (Université du Luxembourg)
 Maarten Van Alstein (Vlaams Vredesinstituut)
 Jo Tollebeek (KUL)
Moderator / Animatrice: Chantal Kesteloot (CEGESOMA)
- 17.00** **Einde/fin**

Sessies

Sessions

(a) History, Memory And Transitional Justice

Countries across the world face the problem of reconstruction after war and violent conflict. Dealing with a violent past is one of the bigger political issues of our time, and a wide range of strategies or 'transitional justice mechanisms' are being developed to deal with historical injustice and conflict. The current boom in memory studies is a clear expression of the recent tendency towards a more profound academic reflection on our relationship with the past.

During this session we will focus on the variety of ways societies deal with the legacies of a violent past. How can an understanding of this issue help us to address the limitations and failures of transitional justice beliefs and practices in local contexts? On the basis of our research experiences and fieldwork, we aim at mapping memory-diversity in Brazil, Guatemala and Peru. We will show how different social groups deal with past conflict and analyze the political implications of their practices and discourses of remembrance.

We also evaluate the role of oral history in exploring the complex realities of war-torn societies. How can oral history identify potential forms of political agency and subvert official memory and institutional time that can be imposed by state elites? The developing field of transitional justice places academic historiography in a challenging position and puts its social relevance under scrutiny. We therefore also reflect on the ethical responsibilities of 21st century historians to contemporary society.

The content of this session is relevant to all societies in transition and for all historians who want to re-evaluate their role in the public domain. There is, therefore, room for the participants to bring in other (non Latin-American) examples.

Gisele Lecker de Almeida, Eva Willems and Tessa Boeykens are PhD students at Ghent University. They conduct research on history, memory and transitional justice in respectively Brazil, Peru and Guatemala.

(b) Terugblikken op vooruitgang - Commemoratieve praktijken in de Belgische wetenschap (19^e en 20^e eeuw)

Recent wetenschapshistorisch onderzoek heeft de 'commemoratieve praktijken' van wetenschappers tot onderwerp genomen. Deze praktijken omvatten de vele manieren van wetenschappelijk herdenken: het oprichten van pantheons van gevierde wetenschappers, het gedenken van geboorte- en sterftejaren van grote figuren, maar ook het vieren van de verjaardagen van instituten. In deze sessie willen wij vorm en doel van de commemoraties in de Belgische wetenschap van de negentiende en twintigste eeuw bestuderen. Waren commemoratieve praktijken een middel tot gemeenschapsvorming? Vormden zij een manier om een wetenschappelijke identiteit te scheppen en communiceren?

Joris Vandendriessche bespreekt de herdenking van Vesalius in de eerste twee decennia na 1830. Die herdenking moest de Belgische artsen verenigen rond een gemeenschappelijke voorvader, maar kon hen tegelijkertijd ook verdelen. Zo werd de klemtoon op Vesalius als "Brusselaar" gelegd in een context van toenemende spanningen tussen hoofdstad en provinciesteden. Ondanks die spanningen groeide Vesalius uit tot een symbool van de Belgische geneeskunde.

Pieter Huistra behandelt in zijn bijdrage de constructie van wetenschappelijke *personae* in de eerste helft van de twintigste eeuw. Deze *personae*, identiteiten en ideaalbeelden van wetenschappers, werden onder meer verspreid in necrologieën van disciplinaire tijdschriften. Deze necrologieën bieden de mogelijkheid om *personae* te reconstrueren en op hun gender- en disciplinaire specificiteiten te onderzoeken.

Sofie Onghena bespreekt de tweewekelijkse 'Wetenschappelijke Kroniek' op de door Duitse officieren gecontroleerde 'Zender Brussel' tijdens de Tweede Wereldoorlog. Welke wetenschappelijke helden werden in deze radio-uitzendingen precies gevierd en herdacht? Stond het eerbeton aan buitenlandse wetenschappers en 'grote Vlaamse geleerden' daadwerkelijk ten dienste van oorlogspropaganda? En welke verschillen bestonden er met de representatie van de wetenschap en haar beoefenaars in de 'Wetenschappelijke Kroniek' die in 1945 en 1946 opnieuw werd uitgezonden vanuit het bevrijde omroepgebouw?

Jo Tollebeek zit de sessie voor.

(c) Des guerres africaines à la Première Guerre mondiale : perspectives historiques et enjeux contemporains des mémoires coloniales de guerre

La mobilisation des colonies a été un élément essentiel de la Première Guerre Mondiale et de son caractère global. Comme champs de bataille et/ou comme pourvoyeurs de ressources humaines et matérielles pour les économies de guerre métropolitaines, les territoires colonisés ont joué un rôle clé dans ce qui fut aussi une guerre d'empires. Malgré un nombre croissant d'études sur ces mobilisations impériales multiformes, ces histoires demeurent cependant mal intégrées au récit général de la guerre et restent considérées comme périphériques par rapport au "centre" européen du conflit. A cet égard, la Belgique fait figure d'exemple paroxystique : alors que les historiens des empires français et britanniques se penchent depuis des années sur les enjeux coloniaux de 1914-1918 et leurs effets dans les colonies et dans la métropole, cette dimension est presque complètement invisible dans l'historiographie de la Belgique –et de ses ex colonies-. L'objectif de cette session est précisément d'interroger cette invisibilité du fait colonial dans les constructions historiques des guerres africaines à la Première Guerre Mondiale en Belgique et ses généalogies, en lien avec les silences mémoriels qui ont longtemps entouré la participation du Congo et de ses habitants aux deux grands conflits mondiaux. Alors que dans d'autres pays européens, les commémorations des deux conflits mondiaux intègrent de plus en plus une dimension spécifiquement coloniale, de telles revendications mémorielles semblent pour l'instant peu audibles dans le contexte belge. Comment comprendre ces silences et leurs articulations dans le champ de la mémoire et de l'histoire? Est-il possible de les interpréter à l'aune de l'histoire des pratiques commémoratives de la Première Guerre Mondiale développées en Belgique dès l'immédiate fin du conflit? De quelles manières les relier avec les mémoires plus générales de la colonisation en Belgique?

Avec la participation de :

- Griet Brosens (Instituut voor Veteranen-NIOO/Institut des Vétérans-INIG)
- Anne Cornet (MRAC)
- Dominiek Dendooven (In Flanders Fields Museum)
- Amandine Lauro (FNRS/ULB)
- Mathilde Leduc-Grimaldi (MRAC)
- Bérengère Piret & Nathalie Tousignant (Université St-Louis)
- Patricia Van Schuylenbergh (MRAC/UCL)

(d) Koude Oorlog: oude herinneringen en nieuwe onderzoeksresultaten

De Koude Oorlog is in West-Europa niet meteen het onderwerp van massale herinneringspraktijken zoals herdenkingen of monumenten. Toch is de periode op allerlei manieren in het geheugen gegrift. Niet alleen films en romans, maar ook journalistieke bijdragen en politieke analyses hebben sinds decennia de fascinatie van het brede

publiek voor de Koude Oorlog met sterke beelden en dramatiserende woorden bespeeld en gevoeld. De periode van de Koude Oorlog roept daardoor tot op de dag vandaag associaties op die sterk geworteld zijn in clichés, emoties, ideologisch gekleurde interpretaties of iconische beelden. We denken onmiddellijk aan een wereld van verdeeldheid en grenzen, van spionnen, indoctrinatie en propaganda, en van geëngageerde samenlevingen waar de vijand nooit veraf was.

Recent historisch onderzoek toont dat veel van die beelden op los zand zijn gebouwd. De archieven die geleidelijk open worden gesteld leggen heel andere waarheden bloot. In deze sessie willen we het contrast tussen populaire herinnering en historisch onderzoek bespreken aan de hand van enkele voorbeelden. Tegelijk zullen we nadenken over de motieven van belangengroepen om bepaalde vastgeroeste beelden in stand te houden, en hoe het Koude Oorlogsdenken ook het hedendaagse historische denken over die periode heeft beïnvloed. Idesbald Goddeeris doet dat aan de hand van het onderzoek naar communistische inlichtingendiensten. Kim Christiaens zal focussen op Belgische sociale bewegingen voor buitenlandse conflicten, onder meer in Vietnam, Chili en Nicaragua. Frank Gerits bespreekt ten slotte hoe het United States Information Service in Brussel een strategie ontplooidie die gebaseerd was op de “politics of memory”. Pieter Lagrou coördineert.

(e) Geschiedenisonderwijs tussen herinnering en wetenschap: een historisch en een actueel perspectief

Van bij het ontstaan van geschiedenis als autonoom schoolvak eind 18de eeuw, wordt het vak gekenmerkt door een spanning tussen geschiedenis en herinnering. Terwijl de wetenschappelijke discipline een steeds belangrijker model vormt voor wat leerlingen worden geacht te leren, krijgt de herinnering ruimte in de burgerschapsopvoedende component van geschiedenisonderwijs. Dat kon en kan in allerlei vormen gebeuren, gaande van een negentiende-eeuws heroïsch relaas over het nationale verleden dat de liefde voor het vaderland moet aanwakkeren, tot een op empathie en morele verontwaardiging gerichte behandeling van de geschiedenis van slavernij, bedoeld om gehechtheid aan de mensenrechten te stimuleren. Deze spanning tussen geschiedenis en herinnering – of tussen wetenschappelijke en burgerschapsopvoedende ambities – is inherent aan het denken over en de praktijk van het geschiedenisonderwijs. Een voortdurend streven naar het in balans houden van beide componenten markeert ook vandaag de eigenheid van het schoolvak: een vak dat expliciet wil vormen en opvoeden, maar dit project even expliciet en rigoureuus op wetenschappelijke grondslagen wil baseren.

In deze sessie zal de spanning tussen wetenschappelijke en burgerschapsopvoedende ambities in het geschiedenisonderwijs niet alleen worden gehistoriseerd. Ook de dagelijkse praktijk van het eigentijdse geschiedenisonderwijs en de relatie geschiedenisonderwijs-wetenschappelijke historiografie zullen worden onderzocht. In het eerste deel ‘Vergeeten als vorm van herinnering’ wordt de omgang met het recente verleden in het 19e eeuwse geschiedenisonderwijs onderzocht (Matthias Meirlaen – KU Leuven/Université Lille 3), en het koloniale verleden na 1945 (Karel Van Nieuwenhuysse – KU Leuven). In een tweede thema wordt ingegaan op de schoolse herinnering aan het nationale verleden, met lezingen over contemporaine invloeden op positie en invulling van het nationale verleden na 1945 (Tessa Lobbes – Universiteit Utrecht), herinneringseducatie anno 1920 en 2010 (Kaat Wils – KU Leuven), en de representatie van het nationale verleden bij jongeren na zes jaar secundair geschiedenisonderwijs (Timo Van Havere – KU Leuven).

(f) Commémorer 14-18 en Belgique. Le cas des juristes belges de Droit international et l’impact de la Grande Guerre sur le projet colonial belge

En 2014 et pendant quatre ans, la Première Guerre mondiale et son centenaire seront au cœur de la ‘société mondiale’. Dès à présent, l’engouement pour la commémoration de la Grande Guerre se reflète, notamment, dans l’investissement des pouvoirs politiques et des acteurs culturels mais aussi dans l’existence d’une importante dynamique locale. Le champ commémoratif est ainsi traversé par une multiplicité d’enjeux et d’acteurs.

Cette effervescence autour du passé et de sa mémoire ne va pas sans susciter de vifs débats parmi les historiens, notamment autour des choix commémoratifs. Que faut-il commémorer et pourquoi ? Face au surinvestissement de certains thèmes et messages, d'aucuns craignent un appauvrissement et surtout une distorsion de la mémoire collective. L'une des missions essentielles des historiens pendant ces commémorations sera dès lors de veiller à ce qu'un maximum de contenus pertinents soit réinjecté et à ce que des pans entiers de l'expérience de guerre ne soient pas oubliés.

Des chercheurs issus de deux projets de recherche, le groupe « Commémorer 14-18 » de la Fédération Wallonie-Bruxelles et le PAI « Justice et Populations » (Mélanie Bost, Vincent Genin, Juliette Lafosse, Enika Ngongo et Sebastiaan Vandebogaerde), souhaitent, à l'occasion de la Journée d'histoire contemporaine, se pencher sur deux dimensions essentielles du conflit, encore méconnues : le développement du Droit international et l'implication de la colonie. Les contributions proposées dans ce panel exploreront la place du Droit dans la guerre et la société occupée et l'influence durable de ces expériences sur le développement du Droit international, tant sur les hommes que sur les doctrines. La dernière contribution abordera l'impact de la guerre sur la gestion de la colonie.

(g) Postkoloniale herinneringen in België en Congo

België heeft een bijzondere houding tegenover zijn koloniaal verleden. In het jubileumjaar 2010 vierden de vele publicaties en tentoonstellingen veeleer vijftig jaar verlies van Belgisch Congo dan vijftig jaar Congolese onafhankelijkheid. Zowel in Vlaanderen als de Franstalige gemeenschap is het publieke narratief opvallend mild voor de Belgen. Tegenstemmen, onder meer van publicisten als Ludo De Witte of van kunstenaars als Sven Augustijnen, hebben veel minder vat op de herinnering. Historici trekken zich terug in de New Imperial History en vermijden het debat. Hun Britse en Amerikaanse collega's die op het (Belgisch) Congolese verleden werken, krijgen weinig aandacht van de media en het brede publiek. Geen enkel Congolees historisch werk is naar het Nederlands vertaald. België kent veel minder debat over het postkoloniaal verleden dan de andere voormalige metropolen.

Een van de belangrijkste verklaringen voor deze Belgische specificiteit is de afwezigheid van een grote postkoloniale migratie: Congolezen hebben zich pas vanaf de jaren negentig in grotere aantallen in België gevestigd. Deze sessie wil hier verder over reflecteren en het verband tussen postkoloniale migratie en postkoloniale herinnering onderzoeken. Marjolein Schepers (Universiteit Leiden) plaatst het Belgische membership regime ten aanzien van burgers uit de (voormalige) kolonies in een Europees perspectief, en toont aan dat België Congolezen juridisch heeft uitgesloten en slechts in zeer beperkte mate tot zijn grondgebied heeft toegelaten. Sarah Demart (Université de Liège) vraagt zich daarom af of we in België niet eerder moeten spreken van een postkoloniale 'malus', in plaats van een postkoloniale 'bonus', zoals G. Oostindie naar voor schoof in *Postkoloniaal Nederland* (2010). Sam De Schutter (KULeuven) onderzoekt ten slotte hoe Congolezen die in België gestudeerd hebben en nadien zijn teruggekeerd, kijken naar België en zijn (post)koloniaal verleden. Idesbald Goddeeris (KULeuven) leidt in; Bambi Ceuppens (Africa Museum Tervuren) becommentarieert.

(h) Jubelgeschiedenis? Verjaardagen als opportuniteit voor geschiedschrijving en gemeenschapsvorming

(i) Les historiens aux prises avec les processus mémoriels, de la Grande Guerre à nos jours

(j) De consumptie van het verleden: verzamelaars van oude kunst en antiek in de 'lange' 19e eeuw

Deze sessie wil inzoomen op de materialiteit van dagelijkse herinneringspraktijken. Daarbij wordt onderzocht hoe in de 'lange' negentiende eeuw (ca. 1760-ca. 1914) aan productcategorieën als 'oude kunst' en 'antiek' een groeiend belang werd gehecht vanwege hun veronderstelde band met verleden artistieke canons, tradities, personen en

gebeurtenissen. Die band tussen object en verleden was allesbehalve onproblematisch, maar de inzet van wijzigende processen van identiteits- en natievorming, esthetische voorkeur, kennisconstructie, historisch besef en herdenking van het verleden.

Een centrale, maar onderbelichte groep in deze consumptie of materiële toe-eigening van het verleden waren private verzamelaars. De opkomst van een dergelijk uitdijend milieu geïnteresseerd in oude kunst en antiek, moet daarbij zelf worden gezien als een belangrijke verschuiving in de collectieve omgang met de verleden materialiteit. De omringende, historische leefwereld was voor deze collectioneers niet langer een onopvallende medereiziger die achteloos kon worden ingezet voor hergebruik of recyclage, maar een ruimte beziel met “age value”, waarvan bepaalde aspecten zo goed als mogelijk verzameld en bewaard moesten worden voor de toekomst. Wie waren deze verzamelaars? Wat was hun sociale, geografische en cultureel-intellectuele achtergrond? Welke historische objecten werden vanuit welke motivaties en drijfveren verzameld, en wat was daarbij de finaliteit van hun collectiezucht? Nog belangrijker: wat was de maatschappelijke invloed van deze verzamelaars op dagelijkse herinneringspraktijken in het negentiende-eeuws huishouden; op de institutionalisering van oude collecties in ontluikende kunsthistorische- en oudheidkundige musea; en op de populariteit van nieuwe historiserende objecten en modes in de negentiende eeuw?

Deze sessie wil daarbij het woord laten aan vier, startende onderzoekers, die elk op hun wijze en vanuit hun onderzoeksspecialisme reflecteren op de materiële omgang met het verleden, en de positie van de private verzamelaar hierin. Voor het eerst zal daarbij een poging worden ondernomen om tot nu toe nog al te vaak geïsoleerde onderzoekstradities samen te brengen die elk op hun manier hebben gekeken naar collectievorming van oude kunst en antiek. Zo speelt de verzamelaar van oude kunst en antiek een prominente rol in debatten rond de ontwikkeling van geschiedenis en archeologie als ‘moderne’ wetenschappelijke disciplines. Verzamelpraktijken rond verleden objecten duiken op in discussies rond de institutionalisering van musea en het ontstaan van kunsthistorische en oudheidkundige genootschappen. Private verzamelaars zijn niet weg te denken in discussies rond de professionalisering van de kunstmarkt en opkomst van ‘revival’-stijlen. De praktijken van private verzamelaars, tenslotte, worden gelezen als exponent van negentiende-eeuwse wijzigingen in materiële cultuur en consumptie. Precies door al deze onderzoekstradities samen te brengen in één sessie wordt verhoopt dat naar de toekomst toe een meer geïntegreerd inzicht kan groeien rond de rol van oude kunst en antiek in de negentiende eeuw, en de nog weinig bestudeerde rol van de private verzamelaar daarin.

Eline Verstegen (UA), *Naar een reconstructie van het ‘antiquarisch milieu’ in België (ca. 1760-ca. 1860)*

Britt Denis (UA), *Antiques @ home: antiek en kunst als interieurobject bij Antwerpse huishoudens in de negentiende eeuw*

Ulrike Müller (UGent – UA), *De verzamelaar als actor binnen de kunsthistorische representatie van het verleden*

Jan Lampo (UA), *De architecten van het geheugen: het ontstaan en de ontwikkeling van musea voor oudheden in de negentiende eeuw*

Ilja Van Damme (UA) zit voor, Marjan Sterckx (UGent) en Tom Verschaffel (KULeuven) treden op als referent.